

ФУНКЦІЇ ТА ЕТАПИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ

А *Описані функції природи професійно-мовленнєвої компетентності: пізнавальна, інформативна, комунікативна, стимулююча. Визначено, що формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів є багатовекторним, складним процесом наукової, пізнавальної, практичної та контрольної-рефлексивної діяльності, який потребує поетапного навчання, відповідних дій педагога і студента, оптимального вибору форм, методів, засобів і видів навчальної діяльності. Формування зазначеної компетентності відбувається у три етапи: мотиваційно-пізнавальний, оперативно-конструктивний та продуктивний.*

Ключові слова: компетентність; професійно-мовленнєва компетентність; майбутній лікар; заклад вищої освіти; функція; етап

Актуальність проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими практичними завданнями.

Актуальність і професійна доцільність дослідження обумовлена тим, що майбутній лікар повинен володіти високим рівнем професійно-мовленнєвої компетентності, що охоплюватиме знання мовних фактів і знання з наук, які досліджують мовленнєві закономірності. Мовна освіта висуває головне завдання: сформувати у студентів уміння й навички вільно виражати думки в усіх видах мовленнєвої діяльності (говорінні, аудіюванні, читанні, письмі) та в різних сферах спілкування (особистісній, публічній, освітній); оволодіти культурою мовлення; виробити професійно-мовленнєву компетентність особистості [6].

Аналіз попередніх досліджень і публікацій. Особливості професійної підготовки майбутніх лікарів досліджували Б. Веденко, Д. Вілл'ємс, В. Даценко, А. Доніка, Г. Кліщ, В. Мельник, Г. Навчук. Окремі аспекти, що стосуються проблематики формування мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів, були висвітлені у низці дисертаційних досліджень І. Дроздова, В. Лапіна, І. Черних, В. Юкало.

Мета статті – дослідити та визначити функції та етапи формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів.

Викладення основного матеріалу дослідження.

Основоположною тенденцією мовних дисциплін у загальній концепції медичної освіти є, по перше, гуманізація процесу викладання всіх загальнотеоретичних і спеціальних дисциплін, що передбачає збагачення цих дисциплін матеріалом, відповідним сучасним науковим концепціям інтеграції медичного знання у зміст навчання, забезпечуючи тим самим різноманітність і повноту знань, з одного боку, і професіоналізм – з іншого; залежність прогресу медичної науки та охорони здоров'я від особистісних моральних якостей майбутнього лікаря, адекватний світовому рівень загальної та професійної культури, що виражається у з'ясуванні системи загальнолюдських цінностей, визначенні пріоритетів фахівця-лікаря; по-друге, профілізація викладання соціально-гуманітарних дисциплін через аналіз актуальних проблем медичного знання

й діяльності як соціокультурного феномену, що забезпечується чергуванням різних форм роботи зі студентами (семінари, конференції, фестивалі, реферати, ситуаційні задачі), через оновлення змісту навчально-методичного комплексу, полягають у:

- формуванні мотиваційно-ціннісного ставлення до мовлення, вираженого в емоційному забарвленні висловлювання;
- формуванні понятійного апарату;
- розвитку мовленнєво-розумової діяльності;
- формування мовної компетентності;
- навчанні рідному та іноземному мовленню, аудіюванню, читанню та письму;
- ознайомленні з досягненнями в галузі медицини через вивчення оригінальної літератури;
- ознайомленні з іншомовною культурою.

Сутність професії лікаря полягає у взаємодії з пацієнтами. Цей процес реалізується в мовленнєвій діяльності через спілкування та пізнання, тому студенти повинні розуміти й усвідомлювати важливість досліджуваної діяльності.

Процес підготовки майбутнього лікаря будується на професійно-мовленнєвій діяльності. У цій діяльності виражені всі особливості: сприйняття мовлення, вплив на співучасників процесу за допомогою логічних форм мовленнєвої діяльності. Професійно-мовленнєва діяльність пронизує процес навчання майбутніх лікарів у закладі вищої освіти та визначає характер майбутньої діяльності, тому що є засобом пізнання студентів; є вираженням пізнавальної діяльності студента; є основою різних міжособистісних відносин; сприяє становленню студента як суб'єкта професійної діяльності, а значить і його компетентності.

Успішне формування професійно-мовленнєвої компетентності повинно стати одним із основних завдань не тільки при вивченні мовних дисциплін, а й усіх інших дисциплін, що вивчаються студентами відповідно до навчального плану: будь-яка освітня дисципліна в професійній підготовці майбутнього лікаря повинна ставити за мету

розвиток мовленнєвої діяльності студентів із урахуванням особливостей конкретної дисципліни, індивідуальних здібностей кожного студента. Завданням кожного викладача є використання мовленнєвої діяльності в освітньому процесі для формування найважливіших особистісних утворень студентів, що підводять до активної позиції суб'єкта в освітній діяльності [1].

За Т. Шоповим, мовленнєва компетентність обумовлюється здатністю розуміти і створювати смислові вирази відповідно до правил конкретної мови. Наявність знань про мовну систему та вміння правильно спілкуватися – невід'ємна частина професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів [7].

Опис феноменальної природи мовленнєвої компетентності буде неповним без визначення її функцій. За А. Ксенофонтвою, виокремлюємо такі функції професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів:

- пізнавальна (відображення);
- інформативна (повідомлення, вираз);
- комунікативна (вплив);
- стимулююча (мотиваційна) [4].

У реальному процесі всі функції взаємопов'язані й можуть переходити одна в іншу.

Пізнавальна функція професійно-мовленнєвої компетентності тісно пов'язана з роллю мовлення у здійсненні вищих психічних функцій людини, особливо з мисленням, так як мовлення – це знаряддя мислення, з одного боку, і продукт розумової діяльності, з іншого. Спілкування людей передбачає володіння певними знаннями про навколишню дійсність, а одним із найефективніших засобів пізнання навколишнього світу є мовлення. Воно є інструментом свідомості, відображає результати розумової діяльності людини. Мовлення є основним знаряддям і в педагогічній діяльності, що дозволяє організувати і здійснювати її викладачем як під час заняття, так і після нього.

Інформативна функція професійно-мовленнєвої компетентності пов'язана з передачею і присвоєнням інформації (отриманням знань, оволодінням уміннями та навичками) в освітньому процесі та створенням сприятливого середовища для успішності педагогічного процесу. Інформаційна функція професійно-мовленнєвої компетентності полягає в тому, щоб отримана студентами інформація набула особистісний сенс. Цінність інформації зростає залежно від її затребуваності в конкретних життєвих ситуаціях і обставинах. Інформаційна функція досліджуваної компетентності полягає не тільки в умінні студентів отримувати інформацію, а й, найголовніше, у контексті компетентнісного підходу – застосовувати її в діяльності.

Комунікативна функція професійно-мовленнєвої компетентності полягає в передачі інформації, обміні думками. Засоби вираження такої інформації можуть бути різноманітними: письмовими, усними, навіть невербальними (міміка, жести) та паравербальними. Важливе місце займають комунікативні вміння і навички – відповідно до педагогічної ситуації, залежно від умов комунікативного

акту, обирати потрібні мовленнєві засоби і спосіб вираження, передаванні інформації. Перш за все, це різноманітність арсеналу мовленнєвих умінь і адекватність вибору щодо ситуації, що склалася [3].

Стимулююча (мотиваційна) функція професійно-мовленнєвої компетентності обумовлена ціннісно-орієнтованим ставленням до професії. Обраний стиль професійної діяльності виражається й у мовленнєвій діяльності. Така компетентність визначає спрямованість, тобто сукупність потреб і мотивів особистості, що визначають головний напрямок її поведінки. Стимулююча функція досліджуваної компетентності і проявляється в мовленнєвій поведінці, спрямованість якої залежить від рівня сформованості професійно-мовленнєвої компетентності. Залежно від ціннісних орієнтацій викладача у педагогічній діяльності, обираючи мовленнєві засоби впливу на студента.

Формування професійно-мовленнєвої компетентності майбутніх лікарів є багатовекторним, складним процесом наукової, пізнавальної, практичної і контрольно-рефлексивної діяльності, який потребує поетапного навчання, відповідних дій педагога і студента, оптимального вибору форм, методів, засобів і видів навчальної діяльності.

Формування зазначеної компетентності відбувається за трьома етапами.

Перший етап – мотиваційно-пізнавальний – окреслюється формуванням мовної компетентності. Характеризуємо це знанням лексичних, граматичних, семантичних, фонологічних і стилістичних структур; уміннями й навичками застосовувати мовні засоби, що сприяють вправному і доречному використанню як мовних одиниць, так і лексичних, стилістичних засобів усного й писемного професійного мовлення.

На даному етапі визначаються такі критерії компетентності як уміння студентів самостійно формулювати фонетичні, граматичні й стилістичні логічні зв'язки, тобто регулярно покращувати вже існуючий мовний досвід; самостійно коректувати правила, засвоєні під час набуття власного мовного досвіду, підсвідомо розпізнавати й аналізувати на практичних заняттях особисті й чужі помилки; відрізнити форми одного і того ж слова і похідних від нього, відрізнити слова професійної медичної термінології, розуміти значення лексичних одиниць, сприймати значення і розуміти стилістично забарвлені засоби застосування необхідних слів у різних типах і стилях мовлення.

Мовна компетентність виражається на всіх рівнях мови, у видах мовлення, відрізняється індивідуальними рівнями розвитку залежно від розумових і вікових можливостей того, хто навчається. Для формування професійно-мовленнєвої компетентності істотними є загальні показники, до яких належать тривалість, розвиток, реалізованість інтелектуальних, творчих і спеціальних мовних здібностей [5].

Другий – оперативно-конструктивний – визначається виходячи з того, що оволодіння мовою ставить за мету не тільки засвоєння знань про мову, але й уміле використання мовного матеріалу. Формування професійних

практичних умінь грамотного висловлювати думки ставити за мету опанування студентами опорних знань з основних аспектів мовленнєвої діяльності (здатність говорити, розповідати, вести бесіду, діалог, монолог, уміння виступати, інтонаційно оформляти власне мовлення). Професійно-мовленнєва компетентність студентів-лікарів формується за допомогою вправ, націлених, у першу чергу, на розвиток мовлення (тренувальні, перетворювальні, конструктивні, активно пропонуються ділові та рольові ігри, індивідуальні дослідницькі завдання тощо).

Третім – продуктивним – передбачається формування комунікативної компетентності студентів. Досягти цього можна через вивчення особливих (фахових) мовленнєво-знавчих понять, формування і розвиток умінь користуватися ними в процесі аналізу й конструювання текстів професійного спрямування, а також за рахунок особистих комунікативних умінь і навичок (уміння переконувати, доводити, обґрунтовувати, узгоджувати активне та пасивне мовлення, бути готовим слухати й говорити, активізувати комунікативну діяльність співрозмовника). Задля досягнення зазначеної мети влучно застосовувати такі вправи в освітньому процесі як читання та аналіз професійно-спрямованих текстів, вправи на коригування мовленнєвих помилок, захист проєктів, аналіз виступів, повідомлень, індивідуально продукованих текстів [2].

Висновки наукового дослідження. Отже, система мовної освіти медичних факультетів повинна плануватися таким чином, щоб кожен новий етап давав змогу студентам самостійно наблизитися до ситуації професійно-мовлен-

нєвого пошуку. Майбутні лікарі мають аналізувати не лише своє власне мовлення, а й робити аналіз пропонуваного зразків професійного спрямування; опрацьовувати ділові папери відповідної професійної спрямованості; застосовувати мовно-мовленнєві ресурси відповідно ситуації під час промови, виступу, дискусії, діалогу, монологу, захисту проєктів та індивідуальних дослідницьких завдань.

Список використаних джерел

1. Афанаскина М. С. Развитие познавательной активности студентов медицинского колледжа в процессе организации самостоятельной работы: дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Брянск, 1999. 152 с.
2. Борисенко В. В. Етапи формування професійно-мовленнєвих компетенцій студентів-економістів. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. Чернігів, 2013.
3. Ждан В. М., Бобирьев В. М., Білаш С. М., Беляева О. М. Психолого-педагогічна компетентність лікаря: синтез медицини, педагогіки та психології. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи*: зб. ст. II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжн. участю, 8–9 червня, 2017 р., м. Полтава. Полтава, 2017. С. 3–8.
4. Ксенофонтова А. Н. Теоретические основы педагогического конструирования речевой деятельности. *Вестник Оренбургского государственного университета*. Оренбург, 2002. С. 4–9.
5. Лещенко Г. Комунікативна україномовна компетенція школярів у контексті сучасної мовної освіти. *Дивослово*. 2003. № 7. С. 2–5.
6. *Философский словарь*: [Под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина]. 2-е изд., исп. и доп. Москва: Политиздат, 1968. 432 с.
7. Шопов Т. *Вторият език*. София, 1998. 42 с.

Дата надходження до редакції авторського оригіналу: 15.04.2018

Варданян А. О., Мелашченко М. П., Рожченко И. В. Функции и этапы формирования профессионально-речевой компетентности будущих врачей.

А *Описаны функции природы профессионально-речевой компетентности: познавательная, информативная, коммуникативная, стимулирующая. Определено, что формирование профессионально-речевой компетентности будущих врачей является многовекторным, сложным процессом научной, познавательной, практической и контрольно-рефлексивной деятельности, требующий поэтапного обучения, соответствующих действий педагога и студента, оптимального выбора форм, методов, средств и видов учебной деятельности. Формирование указанной компетентности происходит в три этапа: мотивационно-познавательный, оперативно-конструктивный, продуктивный.*

Ключевые слова: компетентность; профессионально-речевая компетентность; врач; высшее учебное заведение; функция; этап

Vardanian A. O., Melashchenko M. P., Rozhenko I. V. Functions and Stages of Formation of Professional Speech Competence of Future Doctors.

S *The paper describes such functions of professional speech competence as cognitive, informative, communicative, and inspirative. It is determined that the formation of professional competence of future doctors is a multi-vector and complex process of scientific, cognitive, practical and control-reflexive activity, which requires step-by-step training, the optimal choice of forms, methods, means and types of educational activity. Formation of this competence takes place in three stages: motivational and cognitive, operative and constructive, productive.*

Key words: competence; professional speech competence; doctor; higher educational establishment; function; stage